

Mediatekstien lukutaito ei yksin riitä, sillä lukutaitoa voidaan pitää yhteiskunnallisen kontrollin keinona. Tarvitaan myös mediatekstien kirjoitustaitoa, kykyä tuottaa omia visuaalisia, auditiivisia ja verbaalisia mediatekstejä, sillä vasta kirjoitustaito on toimivan subjektin henkisen vapautumisen väline.

Otsikolla 'Miten ei pitäisi...' (viestintäkasvatusta toteuttaa) Masterman esittää joukkotiedotuskasvatuksen historiallisia linjoja, osittain brittiläisyyteen sitoutuneita, mutta myös Suomessa koettuja dilemmoja. Sen sijaan kappale, jossa käsitellään determinanteja, medioita määrittäviä tekijöitä kaikessa brittiläisyydessään, olisi voinut jättää suomalaisesta laitoksesta pois. Muutoinkin toimitustyö tuntuu jääneen kesken: BBC:n sijaan jäi kaipaamaan yleläisiä esimerkkejä. Hyvänä lisänä tosin liitteissä on suomalaisia yhteystietoja ja pari rohkaisevaa, joskaan ei kovin uutta tarjoavaa, kouluesimerkkiä.

Kirjan suomentaja on tehnyt huolellista ja hyvää työtä. Hän on pitäytynyt alkuperäisessä tekstissä, joskus turhankin tarkkaan. Esim. sana 'technicist trap' on käännetty muotoon 'teknistinen ansa': parempi olisi ollut vaikkapa 'laiteloukku'!

Raskaslukuseksi kirjan tekee lukuisten suorien laausten käyttö. Masterman olisi voinut enemmän suodattaa referaatteja. Tekstistä olisi tullut näin jäntevämpiä. Samoin aluksi lukemista vaikeutti se, että teoreettiset tarkastelut ja käytännön harjoitukset kulkevat lomittain.

Mastermanin esittämässä tulevaisuudennäkymässä ei ole mitään uutta suuntaa tai visiota. Esimerkiksi Mastermanin uutena esittämät mediakeskukset ovat meillä todellisuutta: lähes koko maata kattava oppimateriaalikeskusverkosto, yhä lukuisimmat videopajat, vilkas tietotupatoiminta... Usko viestintäkasvatuksen kehittämiseen suomalaisin voimin ja suomalaisin ajatuksin palaa – olemme monia maita askeleen edellä.

Ritva-Sini Härkönen

Mediakritiikin kriittisen kritiikin kritiikki

LEMERT, James B. *Criticizing the Media. Empirical Approaches.* Sage Publications, Beverly Hills 1989. 122 s.

Joukkotiedotuksen historia tuntee paljon välineisiin kohdistettuja kriittisiä väitteitä, mutta ei juurikaan kriit-

tistä ja empiirisesti perusteltua analyysiä. Kritiikin surkea tila antaa journalisteille aseet puolustautua kaikkia mahdollisia sisäisiä ja ulkoisia muospaineita vastaan ja säilyttää journalismi entisellään. Uutisvälineillä on kuitenkin keskeinen rooli nykyaikaisten monimutkaisten yhteiskuntien toiminnassa. Välineiden toiminnassa on parantamisen varaa, joten tilanne vaatii James B. Lemertin väliintuloa ja hänen uutta mediakritiikin oppikirjaansa.

Lemertin mukaan medioihin kohdistettu tähänastinen kritiikki jakaantuu kattavasti ja poissulkevasti neljäksi koulukunnaksi: marxismiksi, kriittiseksi tutkimukseksi (joilla Lemert ei tarkoita ns. kriittistä teoriaa, siis frankfurtilaisuutta, vaan lähinnä birminghamilaistyylistä kulttuuritutkimusta), empiirisiksi tutkimuksiksi sekä sosiaalisen vastuun teorialle perustuvaksi kritiikiksi. Hän lavastaa koulukuntien luonnetta havainnollistaakseen hauskan keskustelun, jossa kunkin mediakritiikkikoulun kuvitteellinen edustaja ottaa mittaa siitä, miten toisten koulukuntien edustajat oikovat joukkotiedotuksen vääristymiä. Keskustelukoe paljastaa tähänastista mediakritiikin harjoittajista yhden yhteisen masentavan piirteen: kukin kuvittelee osaavansa hoitaa homman yksinään, ilman naapurikoulun oppilaiden apua. Lemertin lääke on yhteistyö. Varsinkin sosiaalisen vastuun kritiikkikoulun ja empiirisen koulun pitäisi yrittää hyödyntää toistensa töitä, ideoita ja arvoja.

Kolme syvään pinttynyttä ja suosittua, mutta perin juurin väärää empiiriseen tutkimukseen kohdistuvaa enakkoluuloa häiritsee ehdotetun uuden yhteistyön kehittäminen. Ensinnäkin aivan yleisesti kuvitellaan, että empiirinen tutkimus on aina luonteeltaan "administratiivista" (sitaattimerkit Lemertin). Toisen pinttymän mukaan empiirinen tutkimus on huolissaan vain joukkotiedotusvälineiden tehokkuuden lisäämisestä eikä voi näin ollen olla kriittistä. Kolmas, Lemertin numeroinnista päätellen edellisistä poikkeava harhaluulo on se, että empiiriset tutkimukset tukevat aina status quota ja joukkotiedotusvälineiden voitontavoittelupyrkimyksiä.

Lemert häivyttää harhaluuloja monin havaintoesimerkein. Ne osoittavat, että empiiriset kritiikot testaavat mediaperformansseja koskevia hypoteeseja menetelmien moninaisuuden avulla. Hypoteesien laadinnan takana on vankka sosiaalinen vastuu. Näin empiirisen kritiikin tekemisen taito merkitsee oikeiden valintojen tekemisen taitoa.

Criticizing the Media on tarkoitettu mediakritikoille oikeiden valintojen oppikirjaksi. Tai ehkä on parempi puhua yksikössä oikeasta valinnasta, siis sosiaalisen vastuun teorian ja empiirisen tutkimuksen yhdistämisestä. Lemertin oppikirjaa ei kuitenkaan kannata suosittelaa

pelkästään akateemisen mediakritiikin ammattilaisille. Se sopii erinomaisesti myös tiedotusopin opiskelijoiden kurssivaatimuksiin.

Lemertin uuden kirjan kurssikirjamaisuus näkyy SA-Gen COmmText -sarjan mukaisessa teoksen muodossa: jokainen luku alkaa hauskalla mietelauseenomaisella otsikkolauseella ja päättyy tyhjentävään yhteenvehtoon. Kirjasta saa hyvän yleiskäsityksen noin kolmessa minuutissa. Eivätkä teoksen vahvat tenttikirjanominaisuudet pääty tähän.

Tiedotusopin opiskelijoiden olisi hyvä tutustua Lemertin teokseen jo hyvissä ajoin ennen proseminaarivaihetta pelkästään sen takia, että Lemert selostaa lyhyesti, mutta selkeästi ja havainnollisesti esimerkiksi sen, mitä tarkoittaa riippumaton muuttuja, survey, koe tai sisälön erittely.

Lemertin vahvoihin puoliin kuuluu lyhyiden, selkeyden ja havainnollisuuden lisäksi hauskuus. Hauskuus tosin kääntyy usein hillittömyyksiin, mutta tämä vain lisää, pelleilemättä sanoen, medikritiikkioppaan oppikirjakelpoisuutta. Lukijalle on epäilemättä virkistävää esimerkiksi ihastella sitä mediakritiikin nelijakoa marxismiksi, sosiaalisiksi vastuiksi ja pariksi muuksi pääsuunnaksi, jota Public Opinion Quarterlyn, Journalism Quarterlyn ja muutaman muun pönäkän akateemisen joulun konkari tarjoilee. Tämäntapaisissa jaksoissa Lemert ei niinkään opeta aiheestaan. Hän opettaa mieluummin yliopistomaailman komiikan syvimpiä sävytyksiä. Hän tekee sen huumorin parhaita perinteitä noudattaen siten, että puhuu itseään säästämättä mitä ilmeisimpiä naurettavuuksia ja tekee sen täysin vakavissaan olevan tuntuisesti, aivan kuin olisi tosissaan.

Mediakritiikkioppas johdattaa kuitenkin lukijansa nopeasti komiikan kuuluisista perimmäisten kysymysten äärelle. Ongelmana on Lemertin monien vakavien väitteiden perustelemattomuus.

Väite journalistien karsaudesta kaikkea kritiikkiä kohtaan ei päde Suomessa eikä se päde myöskään kirjoittajan kotimaassa Yhdysvalloissa. Sama koskee Lemertin väittämää yleisestä vainoharhaisuudesta empiirisen tutkimuksen tarkoituksella kohtaan. Perimmäinen kysymys kuuluu, mistä Lemert oikeastaan kertoo silloin, kun on kertovinaan journalistien asenteista kritiikkiin ja journalismikritiikkien asenteista empiiriseen tutkimukseen? Hän kertoo oman kirjansa tarpeellisuudesta. Tämän hän tekee ristiriitoja hauskasti hyödyntäen: empiiristä tutkimusta ja sosiaalisen vastuun teoriaa ei ole yhdistetty toisiinsa, mutta ne pitäisi yhdistää, eikä yhdistäminen ole mitenkään mahdotonta, mistä ovat osoituksena monet elävästä elämästä otetut esimerkit, jotka havainnollistavat sitä miten vaadittava yhdistäminen on jo

tapahtunut.

Lemert ei kuitenkaan näe menneisyydessä pelkästään tulevaisuuteen suunnittelemaan suuria mediakriittisiä muutoksia. Hän perustaa muutostoiveensa vanhalle ja koetellulle sosiaalisen vastuun teorialle. Sosiaalisen vastuun teoria on normatiivisten väittämien kuvaus, joka kuuluu ryhmään, jota kutsutaan alan oppikirjoissa yleensä "niin sanotuiksi" lehdistöorioiksi. "Neljä teoriaa" siis elävät ja voivat hyvin vielä vuonna 1989. Tähänastisen mediakritiikkiin perusteellisia muutoksia vaativa Lemert on jo siellä, mistä muut vasta tulevat (vrt. Luostarinen, Heikki. (1988) Tiedotustutkimus-lehti tämä kehityksen kimpilevy ja kuohukerma. Tiedotustutkimus 11(3)2.)

Tähänastista mediakritiikkiä uudistavan kritiikin kritiikin perustaan kuuluu lehdistöorioitakin vankempi ja vahvempi ajatus journalismin vääristymistä. Ajatussuunta edellyttää luonnollisesti oikean ja vääristymättömän journalismin, tai ainakin sellaisen mahdollisuuden, olemassaoloa.

Criticizing the Media tulee kulumaan opiskelijoiden käsissä maapallon eri kulmilla. Se tulee tarjoamaan tietoa ja virkistystä. Tämä ei kuitenkaan ole tärkeintä. Tärkeintä on, että Lemertin teos tarjoaa ja perustelee alan ihmisten keskeisimmän elämänohjeen: ole aina kriittinen, olevinasi, sillä muuten et pärjää alkuunkaan.

Pertti Julkunen

Elokuvateoriaa semiotiikan jälkeen

SIEGRIST, Hansmartin. Textsemantik des Spielfilms: Zum Ausdruckspotential der kinematographischen Formen und Techniken. Tübingen, Max Niemeyer, 1986. 353 s.

Monien muiden joukkoviestinten teoriaan verrattuna elokuvateoria on kehittynyt parissa vuosikymmenessä huomattavan kompleksiseksi ja eriytyneeksi ainakin kahdessa suhteessa.

Ensinnäkin elokuvateoreettisista töistä on tullut yhä yksityiskohtaisempia ja analyttisempia. Jälkikäteen arvioituna Christian Metz'n työn — varsinkin teoksen *Langage et cinéma* (Paris: Larousse, 1971) — tärkein (sivu)merkitys onkin ollut ehkä siinä esimerkissä, jonka se on antanut pitkälle menevään perinpohjaisuuteen ja systemaattisuuteen pyrkivälle teoriointille. Muun muassa